ÎNTÂLNIRI ÎN SUDUL AMERICAN AL PLANETEI

AVENTURA ZBORULUI

A călători în America de Sud e o aventură. Am făcut escale la Londra, Paris, Madrid, Buenos Aires – în total, treizeci şi şapte de ore până la Montevideo. Şederea, timp de opt zile, în Uruguay mi-a fost însă prielnică şi agreabilă. La Congresul al treisprezecelea al Asociaţiei internaţionale a criticilor teatrali ne-am întâlnit oameni care, într-un fel, am ctitorit această organizaţie mondială, profesionişti încercaţi şi notorii ai condeiului critic (din Europa, Asia, America) şi tineri necunoscuţi. Au apărut secţiuni noi: Slovenia, Slovacia, Cehia, Rusia.

Curios, din subcontinentul latin au participat mai puţini delegaţi decât era de aşteptat. Credeam că vor fi în majoritate. Nouă ni se pare că distanţele dintre ţări sunt aici mici şi se parcurg uşor. E o iluzie. Un chilian ajunge mai repede şi mai uşor în Spania decât în Mexic.

CE ÎNSEAMNĂ UN CONGRES...

Ce înseamnă un Congres A.I.C.T.?

O dezbatere teoretică; anul acesta, secţiunea uruguayană-gazdă a propus să se discute despre „Frontierele teatrului", cu specială privire asupra convergenţelor dintre diferite discipline artistice, şi despre atitudinea criticii faţă de integrarea artelor în teatru. Un subiect aparte l-a constituit „Rolul şi importanţa dramaturgului în spectacolul teatral".

Congresul mai înseamnă alegerea noilor organe de conducere, pentru doi ani, şi stabilirea întâlnirilor viitoare (colocvii, stagii, congresul următor şi altele), pe baza propunerilor făcute de secţiunile naţionale, care îşi asumă organizarea. Noul preşedinte, ales în martie 1994, e compatriotul nostru, profesor la Sorbona, George Banu, care are şi o bogată experienţă de fost secretar general. Noul trezorier e canadianul Michel Vaïs, directorul revistei teatrale „Jeu" din Québec, redactor al postului central de radio. Secretar general a fost realeasă Maria Helena Serôdio din Portugalia. Comisari de conturi şi observatori ai respectării statutelor au fost realeşi (pentru a zecea oară) elveţianul Georges Schlocker şi românul Valentin Silvestru.

Congresul a fost integrat, oarecum, şi în festivalul internaţional de teatru de la Montevideo (ediţia a IV-a), unde s-au aflat pe afiş spectacole dramatice şi de păpuşi.

În sfârşit, congresul prilejuieşte totdeauna intense şi fertile contacte între reprezentanţii secţiunilor naţionale.

IDEI, PROBLEME, IPOTEZE

Am luat cunoştinţă cu real interes de comunicarea uruguayanului Roger Mirza, preocupat de polifonia raporturilor între critic şi spectacol. Colegul e de părere, printre altele, că un critic este obligat să compare permanent achiziţiile culturii teatrale din ţara sa cu ale altora. Pentru el, funcţia critică e dublă: analitică şi valorificatoare. Deopotrivă, criticul e somat de profesie să descalifice ceea ce nu îmbogăţeşte în nici un fel experienţa dobândită până în acel moment de arta teatrală. Mirza a atras atenţia că, în general, în mai multe ţări ale lumii a treia, puterea politică şi alte puteri „hegemonice" exercită un control puternic asupra mijloacelor de comunicare şi manipulează opiniile, ceea ce afectează şi judecăţile critice. De aici, riscul ce îi-l asumi: de a fi un critic obiectiv şi mai ales de a avea o perspectivă amplă şi certă asupra realităţilor sociale şi culturale.

Britanicul John Elsom a luat în discuţie „Anxietatea post-modernistă", trecând în revistă noi piese englezo şi modul lor de a conspecta realităţile britanice de azi. Cehul Milan Mikeş se întreabă dacă există „Un declin al dramaturgiei sau al dramaturgilor?". Kim Yun Cheol din Hong-Kong a prezentat un tablou al anului teatral 1993 în Coreea de Sud – pe care l-a considerat „monumental". Într-adevăr, a fost un an al festivalurilor şi colocviilor naţionale şi internaţionale. Asupra dramaturgiei din ţara sa a referit Irena Staudohar din Slovenia, ocupându-se mai ales de piesele tinerilor. Etc.

GEORGE BANU DESPRE...

Ca şi în alte dăţi, a fost sesizantă comunicarea lui George Banu despre reconcilierea teatrului cu el însuşi. E un proces subtil făcut unei avangarde adverse cuvântului în teatru şi o tentativă de a demonstra revenirea, în post-modernism, la valorile literaturii. Se propune ipoteza deplasării centrului de interes teatral de la internaţional spre naţional. Teatrologul lansează sintagma „teatrul local" şi o explică, pe larg, ca o situare a unui punct de salvare, ca rezultatul unui şir de „reveniri". E examinată cu acribie noţiunea de **calitate**, sub semnul căreia stau eforturile actuale ale marilor regizori. În mod imprevizibil, comunicarea se încheie însă cu un accent nostalgic privind „avangarda care ne lipseşte" şi a cărei absenţă (iconoclastă, contestatară, pururi novatoare) „începe să se resimtă"...

TEATRUL „PESCĂRUŞUL"

Există o singură şcoală de teatru în Uruguay, la Montevideo, pe lângă Teatrul „Solis" (care are funcţie de instituţie naţională). Nu e de grad universitar această şcoală. Dispune de o sălită proprie, unde elevii studioşi dau spectacole de teatru-muzică-dans, cu program aleatoriu. Tot aici, într-o odaie înaltă dar strâmtă, e Biblioteca teatrală, singura din ţară. Şi tot aici fiinţează o expoziţie de măşti specifice, create chiar de tinerii artişti. Le-au folosit, luându-le de pe pereţi (apoi reaşezându-le la locul lor).

Am fost, într-o seară cu ploaie pulverizată, la acest micuţ teatru tânăr. Îşi zice „Pescăruşul". Căţiva băieţi şi o fată băteau tobele în ritmuri sud-americane, iar un negru aproape gol, pictat cu alb şi roşu, dansa pătimaş, vădind bună pregătire coregrafică. S-a cântat în cor. S-au spus versuri. Apoi toţi participanţii s-au prins într-o congă turbată, ce a ieşit în stradă şi a revenit în sală – de mai multe ori.

Partea cea mai interesantă a spectacolului mi s-a părut însă uvertura lui, ce a avut loc pe un tăpşan din faţa teatrului. Un flăcău înalt şi pletos cânta aici, cu foc, la vioară, iar cinci fete imaginau, în pantomimă, o gâlceavă între păsări negre, uriaşe. Aveau pelerine fâlfâitoare, de plastic, umblau pe catalige şi purtau măşti cu cioc ascuţit, ce acopereau tot capul. Executau un dans straniu de luptă, mimând agresiunea, reculul, aşteptarea, pânda, într-un chip elaborat şi chiar cu rafinamente de expresivitate.

Am avut o discuţie amicală, plăcută, cu ei. „De ce daţi reprezentaţia cu păsăret, afară?" „Ca să atragem publicul." „De ce nu se joacă şi o piesă, în interior?" „Uneori jucăm şi piese. Dar puţinul nostru public e atras mai cu seamă de dans şi muzică." „Cine susţine teatrul dumneavoastră?" „Spectatorii." „Dar nu mi-aţi cerut bilet la intrare...". „Pentru că sunteţi străin. Dar ai noştri lasă un obol în cutie."

Le-am vorbit despre şcolile noastre. Despre universităţile noastre de artă teatrală. Ascultau fermecaţi, ca pe o poveste, simplele mele relatări. Li se părea incredibilă existenţa atâtor facultăţi, cu atâţia studenţi şi profesori, cu programe didactice, spectacole întregi, „săptămâni ale uşilor deschise", integrarea studenţilor în companiile stabile...

În Bibliotecă există o singură publicaţie românească: „Revue Roumaine"; un singur număr: din 1987.

Am dorit, în final, să pun şi eu o sută de pesos în cutia cu oboluri. Mi s-a refuzat dania. „Trimiteţi-ne cărţi româneşti de teatru. Dacă se poate, cu fotografii multe."

Am promis.

Dna Lucia Viana, o negresă voinică, foarte chipeşă, „licenţiată în bibliotecologie", directoarea lăcaşului, mi-a dat adresa, m-a îmbrăţişat şi mi-a urat „neuitare".

SCHIMBUL DE INFORMAŢII

Fiecare discuţie cu un om de teatru din altă ţară e o posibilitate de cunoaştere. Prietenul meu André Camp de la „Anvanscène" îmi povesteşte despre tinerii dramaturgi francezi (puţini), în timp ce alt parizian, Gilles Costaz, îmi vorbeşte despre bătrânii regizori. Carmelinda Guimaraes din Brazilia aşteaptă, cu cea mai mare curiozitate, vizita Teatrului Naţional din Craiova la Festivalul internaţional de la Saõ Paulo, unde vor fi anul acesta trupe din 17 ţări. „Amintirea Naţionalului bucureştean şi a lui Andrei Şerban nu s-a şters." Îmi dă şi un prospect al acestui festival. Mă întreabă dacă avem semiologi teatrali. La rugămintea mea, îmi relatează ceva despre scriitorul Plinio Marco. Ne îmbrăţişăm bucuroşi cu mexicanii Emmanuel Haro şi Rodolfo Obregón. Îmi povestesc că au cinci organizaţii de critici, care între ele întreţin „relaţii egale de prietenie şi duşmănie". Mă fotografiază, ca să ducă imaginea prietenilor mei, profesori la Universitatea liberă din Ciudad de Mexico. Ne fotografiem împreună în faţa unor clădiri istorice, la monumentul eroului naţional Artigas, apoi lângă somptuosul Palacio Municipal. „În felul acesta – zice Emmanuel – te păstrez şi pe tine, şi peisajul local." „Împuşcăm doi iepuri – zic – aşa se spune la noi." Mă priveşte nedumerit: „De ce împuşcaţi iepurii?" Michel Vaïs spune că românii au produs o impresie excelentă în Canada, anul trecut. Se interesează dacă ar putea face schimb de reviste cu „Teatrul azi". O colegă admirabilă, poloneză, devenită redactor-şef al revistei „Théâtre en Pologne", Elzbieta Wysinska, apreciază că scena poloneză actuală e prea puţin frecventată de străini; dar nici ei, polonezii, nu mai călătoresc azi ca altădată. Milan Mikeş, ceh, care a fost ministru al Culturii, mă consiliază să nu primesc niciodată un asemenea post, fiindcă „gazetarul e singurul om liber – sau pe-aproape" din lume. Prietenul japonez Minoru Tanokura îmi arată fotografii ale unor spectacole moderne din Tokio şi-mi cere poze româneşti. Altă colegă veche, femeie cultă, profesoară de franceză, Tatiana Proskurnikova, apreciază că e „foarte greu" acum, la Moscova, dar că ei, totuşi, mă invită, la anul, la un mare colocviu internaţional. Domnişoara Essen Çamurdan, teatrolog şi poetă din Istanbul, îmi aminteşte că i-am rostit, pe apele Bosforului, o romanţă despre un marinar ce cânta „pe întinsul Mării Marmara, de Milunesco". „Minulescu îl cheamă exact" – zic. „Cum doriţi, dar mi-aţi făgăduit că mi-o trimiteţi tradusă." „Promit, dar trebuie să găsesc un turc." Stau mult de vorbă cu vivacea cubaneză Vivian Martínez Tabarez. Sunt surprins de preocupările lor teoretice, pe care le au mai ales dramaturgii, mai puţin însă criticii.

CE GÂNDEŞTE GLORIA LEVY

– Gloria Levy, eşti, mi s-a spus, un critic de vază şi bună gazdă a reuniunii noastre. Cum o duceţi cu teatrul în Uruguay?

– Dragă Valentino, o ducem aşa şi aşa. Nu prea sunt bani.

– Dar Congres aţi făcut. Şi festival aţi făcut.

– Nu uşor...

– Cum staţi cu dramaturgii?

– Bine, ca număr şi potenţe. Rău, ca reprezentare pe scene.

– Ce fel de legislaţie teatrală aveţi?

– De-abia acum se pregăteşte o lege. Să vedem...

– Bine. Mâine mă primeşte domnul ministru al Educaţiei şi Culturii. Poate îmi spune el mai multe.

– O să-ţi spună. Multe şi mărunte. Dar să ştii că între proiecte – nu contest valoarea lor – şi realizări e o distanţă.

– Asta e cam pretutindeni...

– Nu mă încălzeşte.

Discutăm, apoi, pe larg, despre Asociaţia criticilor uruguayeni. E o formaţie nu prea mare, dar activă. Sprijină tinerii. E implicată în procesele mişcării teatrale. Dar „e loc şi de mai bine" – cum am zice noi. „Ieşim acum mai hotărît în arena internaţională." Şi cu teatrele? „Ştii cât costă un bilet de aici până în Europa? Şi cine să-l cumpere? Voi cum călătoriţi? Că aud despre turnee de-ale voastre în lumea întreagă, cu trupe de zeci de oameni... Cine plăteşte?" „Poporul român." „Bravo! Salută-l din partea mea!".

VALENTIN SILVESTRU

O EXPERIENŢĂ TEATRALĂ SUB SEMNUL LUI ELLEN STEWART

Teatrul de cameră a participat cu spectacolul **Raport pentru o Academie** de Franz Kafka, în regia Cristinei Ioviţă, producţie a UNITER, la „Întâlnirile Internaţionale Teatrale de la Yaoundé", în Camerun, între 21 şi 29 martie 1994. Invitaţia a fost formulată de domnul Ambroise M'Bia, preşedintele festivalului, director general în Ministerul Culturii camerunez şi, totodată, preşedintele Centrului camerunez ITI. Am fost, colega mea Carmen Tănase şi cu mine, singura prezenţă europeană la festival, alături de o prezenţă israeliană şi una americană şi alături de o numeroasă participare africană, reunind trupe din Congo, Republica Centralricană, Nigeria şi Camerun. Spectacolul nostru s-a jucat de trei ori (în limba franceză, limba oficială în Camerun), o dată în cadrul festivalului, la Douala, capitala economică a ţării, şi de două ori la Yaoundé, capitala propriu-zisă.

Camerunul este nu numai inima continentului, dar şi un loc binecuvântat de Dumnezeu. E o ţară bogată, cu toate formele de relief geografic şi cultural, cu toate climele posibile (mai puţin cea polară), cu o tradiţie păstrată intactă, dar împletită armonios cu viaţa modernă. Ca oriunde în Africa, diferenţele dintre bogaţi şi săraci sunt imense, amestecând în capitală, de pildă, cocioabele cu hotelul